

печення сталого сільськогосподарського розвитку.

Література

1. Наумов О. Б. Розвиток текстильної промисловості та її сировинної бази / О. Б. Наумов. – Херсон : Олди-плюс, 2004. – 396 с.
2. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр. Контекст / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2002. – 645 с. : ил.

УДК 005.35

КУЖЕЛЬ В.В., канд. екон. наук, директор

Відокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ПІД ВПЛИВОМ ФАКТОРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

У статті розглянуто окремі аспекти соціальної відповідальності підприємств агропродовольчої сфери, їх участі у соціальному розвитку міст, регіонів та країни в цілому, визначено умови для розширення практики соціальної відповідальності бізнесу. Запропоновано схему реалізації системи соціальної відповідальності бізнесу в агропродовольчій сфері.

Ключові слова: агропродовольча сфера, соціальна відповідальність бізнесу, імунізація, екологічна відповідальність, еколого-економічна безпека, конкурентні переваги, сталий розвиток, стратегія

The article deals with some aspects of the social responsibility of enterprises agri sector, their participation in the social development of cities, regions and countries in general, the conditions for the expansion of social responsibility. The scheme of implementation of social responsibility in the agri-food sector.

Keywords: Agricultural and Food Sector, corporate social responsibility, immunization, environmental liability, environmental and economic security, competitive advantage, sustainable development strategy

Вступ. Кризовий стан економічних відносин в агропродовольчій сфері пов'язаний в першу чергу із розв'язанням нагальних економічних проблем, зокрема із питаннями формування господарств різних форм власності, приватизації землі, створення фермерських господарств, ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, взаємовідносин між сферами аграрної сфери, обмеження або ліквідації дотацій з бюджету на продукцію сільськогосподарського виробництва тощо. Більшість цих проблем загострюються через відсутність достатньої уваги щодо розвитку соціальної сфери як з боку держави, так і з боку суб'єктів аграрного бізнесу. В цьому контексті найбільш актуальними та своєчасними є дослідження, присвячені концепції соціальної відповідальності бізнесу як фактору нарощення конкурентоспроможності галузі, інвестиційної привабливості, екологічної та продовольчої безпеки тощо.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у наукові дослідження проблем розвитку агропродовольчого комплексу належить працям провідних вчених-аграріїв, таких як Жаліло Я.А., Андрійчук А.Г., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О.,

Дем'яненко М.Я., Гришова І.Ю., Крюкова І.О., Худолій Л.М., Чупіс А.В., Борисова В.А., Пасхавер П.Й., Федулова Л.І., Стоянова-Коваль С.С., Хома І.Б., Шабатура Т.С., Месель-Веселяк В.Я., Чирва О.Г., Митяй О.В. та ін. Спільною є думка всіх науковців щодо пріоритетності розвитку аграрного сектору задля досягнення продовольчої безпеки країни та пріоритетної ролі рівноцінного розвитку соціальної сфери [1-11]. Проте, організаційно-економічний механізм розвитку агропродовольчої сфери під впливом факторів соціальної відповідальності бізнесу потребує подальших наукових розробок.

Мета дослідження: розглянути організаційно-економічний механізм розвитку агропродовольчої сфери під впливом факторів соціальної відповідальності бізнесу та взаємозв'язок його структурних елементів.

Виклад основного матеріалу. Агропродовольча діяльність, побудована на принципах соціальної відповідальності бізнесу, у даному напрямку повинна реалізовуватися через правовий, економічний, функціональний та інституційний механізми (Рис. 1).

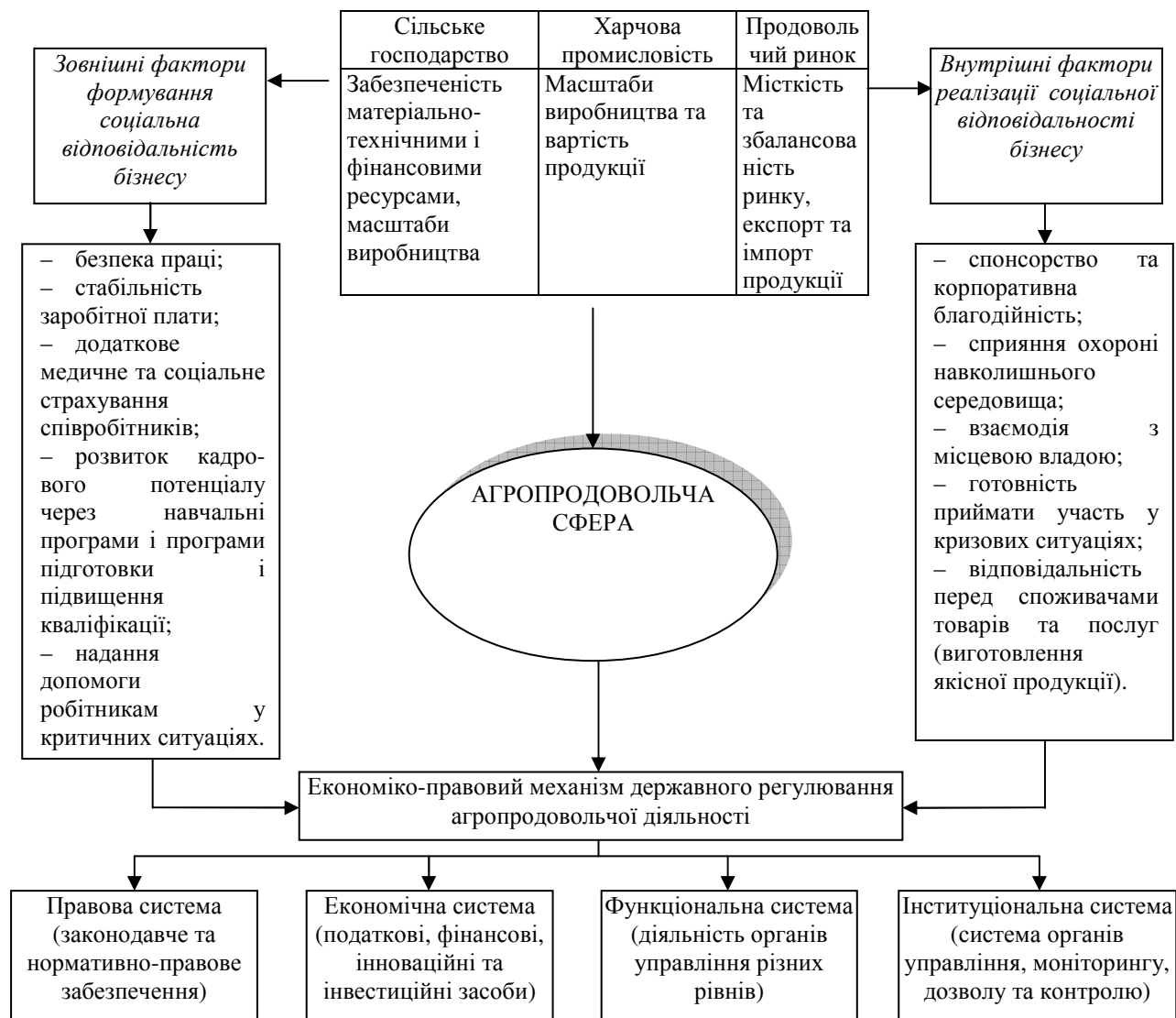

Рис. 1. Економіко-правовий механізм розвитку агропродовольчої сфери під впливом факторів соціальної відповідальності бізнесу

*Джерело: складено автором на основі [5, с. 72]

Правовий механізм включає в себе сукупність правових норм, що містяться у відповідних законодавчих актах та нормативно-правових документах, які спрямовані на забезпечення реалізації агропродовольчої політики, як то: Закон України «Про основи національної безпеки України», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про безпечність та якість харчових продуктів», інші закони, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також інші нормативно-правові акти. Правовий механізм забезпечення діяльності агропродовольчої системи постійно удосконалюється, про що свідчать проекти законів, які надходять до Верховної Ради України, так, у 2011 р. на розгляд Верховної Ради подано два проекти законів «Про основи продовольчої безпеки України» (ВР реєстр № 8370 від 08.04.2011 р.) та «Про продовольчу безпеку України» (ВР реєстр № 8370_1 від 28.04.2011 р.), в яких визначається

проблемність та необхідність формування високого рівня якості життя населення в частині забезпечення продуктами продовольства відповідно до науково-обґрунтованих фізіологічних потреб.

Економічний механізм являє собою сукупність економічних регуляторів, визначених законодавством і спрямованих на забезпечення ефективної діяльності агропродовольчої системи. До економічних регуляторів, що здійснюються державою, належать прогнозування, планування, програмування, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, фінансування та кредитування, яке для агропродовольчої системи включає: цінове регулювання сільськогосподарської продукції, бюджетні дотації та позики, кредитні субсидії, митні збори тощо [3, с. 71].

Функціональний механізм включає в себе перелік завдань із формування та забезпечення реалізації агропродовольчої функції держави, що виконуються органами державної влади у межах, встановлених актами чинного законодавства. До основних завдань реалізації функціонального

механізму належать: прогнозування розвитку галузей агропродовольчого виробництва; техніко-технологічне переоснащення агропромислового виробництва; забезпечення підтримки підприємств, особистих селянських і фермерських господарств, сільськогосподарської кооперації; розробка і здійснення заходів щодо розвитку інфраструктури продовольчого ринку; використання та охорона земель усіх категорій та форм власності; контроль якості та безпечності сільськогосподарської продукції; розробка загальнодержавного балансу попиту і пропозиції основних видів сільськогосподарської продукції; регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агропродовольчого ринку та ін.

Інституційний механізм охоплює систему органів державної влади, регіонального та місцевого самоврядування, які прямо чи опосередковано беруть участь у реалізації державної агропродовольчої політики відповідно до покладених на них компетенцій. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та забезпечення аграрної політики є Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Всі ці елементи становлять єдину систему, яка охоплюється поняттям «економіко-правовий механізм державного регулювання агропродовольчої діяльності» і в якому втілюються як економічні регулятори, так і правові чинники. Економіко-правовий механізм державного регулювання агропродовольчої діяльності визначає цілеспрямованість, формальну визначеність, загальнообов'язковість, сприяє врегулюванню відносин в аграрній сфері, застосування превентивних, оперативних, стимулюючих заходів до юридичних та фізичних осіб в агропродовольчій системі. Він закономірно залежить від рівнів економічного, політичного, правового, соціального, культурного та технологічного розвитку суспільства [5, с. 72].

Згідно проекту Закону України «Про продовольчу безпеку», оцінка стану продовольчої безпеки здійснюється на основі наступної системи індикаторів. Рівень споживання населенням харчових продуктів визначається як сукупний показник фактичного споживання окремих видів харчових продуктів в розрахунку на душу населення, а також добова калорійність харчового раціону, враховуючи його збалансованість за вмістом білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, макро- та мікроелементів. Розрізняється рівень споживання населенням харчових продуктів в домогосподарствах з дітьми в залежності від кількості дітей у їхньому складі; споживання харчових продуктів в домогосподарствах за рівнем сукупних витрат на одну особу.

Економічна доступність харчових продуктів визначається як вартість набору харчових продуктів відповідно до раціональних норм їхнього споживання у відношенні до рівня середньомісячної номінальної і реальної заробітної плати, із урахуванням розподілу населення за рівнем сукупних витрат на одну особу, частки сукупних і грошових витрат на продукти харчування в загальній структурі витрат населення; індексу споживчих цін на продовольчі товари, в т.ч. у розрізі окремих видів товарів, а також корелюючись

на обсяги адресної продовольчої допомоги населенню та рівень монополізації продовольчого ринку.

Фізична доступність харчових продуктів визначається як структура джерел реалізації продовольчих товарів на ринку, наявність мережі роздрібної торгівлі у розрахунку на 10 тис. осіб, чисельність торгових місць на продовольчих ринках у розрахунку на 10 тис. осіб, чисельність підприємств малого бізнесу у сфері торгової діяльності на відповідній території, стан розвитку оптової торгівлі продовольчими товарами, наявність основних видів продовольчих товарів у роздрібній торговій мережі та на ринках на відповідній території та асортимент продовольчих товарів у роздрібній торговій мережі на відповідній території.

Стійкість продовольчого ринку визначається рівнем роздрібних і закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію з урахуванням нормативної рентабельності її виробництва та рівнем залучення місцевих виробничих та переробних потужностей для насичення локальних ринків продукцією власного виробництва, що вимірюється у відсотках продажу окремих видів продовольчих товарів місцевого виробництва в загальному обсязі їх реалізації.

Ступінь незалежності продовольчого ринку визначається як частка імпортих харчових продуктів у загальній структурі їх реалізації, окремо визначаючи рівень самозабезпеченості продовольчими товарами, обсяг державних запасів продовольства та баланс зовнішньої торгівлі продовольчими товарами.

Якість і безпечність харчової продукції визначається, як частка харчової продукції, виявлена як невідповідна діючим вимогам щодо якості та безпечності, також окремо розраховується обсяг окремих видів харчових продуктів та сільськогосподарської сировини, що виробляється за міжнародними стандартами якості в загальному обсязі їх виробництва; обсяги виробництва та реалізації на вітчизняному ринку органічної харчової продукції.

Рівень розвитку агропродовольчої сфери вимірюється за допомогою оцінки обсягів виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів, урожайності основних видів сільськогосподарських культур, продуктивності худоби і птиці, частки господарств населення у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції, рентабельності виробництва основних видів сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів, фінансових результатів діяльності сільськогосподарських і переробних підприємств, а також обсягів інвестицій в агропродовольчу сферу, у т.ч. іноземних; рівня державної підтримки аграрних товаровиробників.

Важливу роль у функціонуванні суб'єктів агропродовольчої сфери у сучасних умовах відіграють зовнішні та внутрішні фактори соціальної відповідальності бізнесу.

Халда Н.А. [6] серед переваг впровадження соціальної відповідальності бізнесу виокремлює моральний обов'язок підприємницьких структур перед суспільством у забезпеченні соціального добробуту; сконцентровані на підприємствах людські

та фінансові ресурси, що дозволяють вирішити ряд проблем за допомогою соціальної відповідальності бізнесу; формування позитивного іміджу підприємства у суспільстві та створення сприятливого середовища для подальшого розвитку підприємства.

До недоліків реалізації соціальної відповідальності відносить формування додаткових витрат на підприємстві, що мають спрямовуватись на відповідні проекти, зменшення чистого прибутку підприємства, що певним чином нівелює основний стимул розвитку підприємництва як такого, недостатній досвід підприємств у вирішенні соціальних проблем та необхідність ведення додаткової звітності.

Основними етапами застосування основ соціальної відповідальності бізнесу є:

1. Визначення місії та стратегічних завдань підприємства у суспільстві. Передбачає усвідомлення взаємозв'язку підприємства та суспільства, а також важливість підтримки цього взаємозв'язку.

2. Аналіз оточення підприємства на основі політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів. На даному етапі важливо виокремити фактори, що є одночасно і факторами розвитку підприємства, і факторами зовнішнього оточення.

3. Оцінка наявних ресурсів, що можуть бути спрямовані на соціальні проекти, крім цього необхідно визначити, що саме може зробити підприємство у соціальній сфері.

4. Розробка та аналіз матриці SWOT. На основі даної матриці можна визначити тенденції розвитку, можливості підприємства, потенційні ризики.

5. Визначення основних цілей та місії соціальної відповідальності підприємства.

6. Формулювання стратегії соціальної відповідальності підприємства з визначенням конкретних заходів, наявних ресурсів, термінів, відповідальних осіб та показників оцінки.

Висновки. Питання соціальної відповідальності все більше актуалізується у свідомості українського аграрного бізнесу, оскільки підприємства і корпорації є не тільки основою економічних відносин, але впливають на соціальні процеси, що протікають в сучасному суспільстві. Бізнес займає все більше місця в житті суспільства, виходить за рамки його професійної орієнтації. Він повинен вибудувати відносини з безліччю взаємозалежних осіб, тому що на його діяльність, крім внутрішнього середовища, впливає зовнішнє – влада, некомерційні організації, споживачі, ЗМІ, міжнародні організації та партнери, жителі території, на якій безпосередньо розташоване підприємство тощо.

Гостро постають проблеми імунізації агропродовольчої сфери в контексті реалізації принципів соціальної відповідальності бізнесу та її впливу на піднесення та інноваційний розвиток галузі. Запропонований економіко-правовий механізм державного регулювання агропродовольчої сфери під впливом факторів соціальної відповідальності бізнесу покликаний забезпечити захист соціальної, трудової, економічної та екологічної сфер функціонування суб'єктів господарювання агропродовольчої сфери.

Література

1. Власова Т. Р. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність та тенденції / Т. Р. Власова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – Вип. 1. – С. 52–57.
2. Воронєцька І. Розвиток екологічного маркетингу в контексті еколого-економічної безпеки агропродовольчого ринку [Електронний ресурс] / І. Воронєцька. – Режим доступу : <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2011/Voronetska.pdf>.
3. Катан Л. І. Напрями розвитку управління агропродовольчою системою України: еколого-економічний аспект [Електронний ресурс] / Л. І. Катан. – Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/stati/Katan.pdf.
4. Проект Закону України «Про продовольчу безпеку України» [Електронний ресурс] / Портал Ліга : закон. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html.
5. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org.ua/files/Concept_Paper.pdf.
6. Халда Н. О. Соціальна відповідальність бізнесу як складова людського розвитку в Україні та світі / Н. О. Халда // Наука й економіка. – 2013. – т. 2, Вип. 4. – С. 326–332.
7. Хромушина Л. А. Екологізація сільського господарства як основа еколого-економічної безпеки / Л. А. Хромушина // Вісник СНАУ. – 2008. – № 1. – С. 278–283.
8. Юрчишин В. В. Фундаментальність як базова основа вчення академіка І. І. Лукінова в царині аграрної економіки. Теоретичні надбання академіка І. І. Лукінова та їх значення у розвитку аграрного виробництва України: зб. виступів 10 жовт. 2008 р. / В. В. Юрчишин; відп. за вип. Г. М. Підлесецький. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 44–56.
9. Гришова И. Ю. Финансовое обеспечение перерабатывающих предприятий в контексте формирования финансовых потоков. / И. Ю. Гришова // Азимут научных исследований: экономика и управление. – Россия. – 2012. – № 1. – С. 22-24.

10. Чирва О. Г. Зарубежный опыт развития повышения конкурентоспособности пищевых предприятий Украины / О. Г. Чирва // Азимут научных исследований экономика и управление. — г. Тольятти, 2013. — №1. — С. 31-35.

11. Митяй О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Вестник науки Тольяттинского государственного университета. — 2013. — № 4. — С. 48-58.

УДК 336.279:658.1

КУЛАКОВСЬКА Т.А., канд. екон. наук, доцент
Одеська національна академія харчових технологій

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуті методи та моделі діагностики критичного стану підприємства та прогнозування загрози банкрутства. Визначено недоліки та переваги методів. Проведено дослідження показників в моделях та здійснено їх систематизацію. Апробовано методи та моделі діагностики критичного стану та загрози банкрутства на підприємствах виноробної промисловості України. Визначено проблеми підприємств та запропоновано заходи з покращення їх фінансового стану.

Ключові слова: методи та моделі аналізу та прогнозування, кризовий стан, загроза банкрутства, оборотний капітал, ліквідність активів, платоспроможність підприємства, ділова активність та ефективність діяльності

The article describes the methods and models of diagnosis of the critical state of the enterprise and the threat of bankruptcy prediction. Definitely advantages and disadvantages of methods. The study parameters in the models and implemented their systematization. Tested methods and models of diagnosis of the critical state and the threat of bankruptcy at the enterprises of Ukraine's wine industry. Identified problems of enterprises and proposed measures to improve their financial situation.

Keywords: methods and models for analysis and forecasting, state of crisis, the threat of bankruptcy, working capital, liquidity of assets, solvency of the company, business activity and performance

Вступ. Низька ефективність функціонування значної кількості господарюючих суб'єктів в Україні призводить до зниження їх фінансової стійкості та неплатоспроможності. Частка збиткових господарюючих суб'єктів в економіці становить близько третини загальної кількості господарюючих суб'єктів. Рівень банкрутства в Україні залишається досить високим. Щороку спостерігається збільшення кількості порушених справ про банкрутство, з яких за статистикою 35-45 % закінчуються визнанням підприємства банкрутом [1]. Банкрутство підприємств є типовою ситуацією для економіки як розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються. Саме через процедуру банкрутства економіка звільняється від неплатоспроможних, збиткових підприємств та забезпечує умови для підтримки тих підприємств, що потрапили в тимчасове скрутне фінансове становище.

Діагностика фінансового стану підприємств є одним з інструментів антикризового управління, який дозволяє виявити перші ознаки загрози банкрутства та встановити причини неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Але методична база діагностики критичного стану суб'єктів господарювання України потребує значного удосконалення.

Постановка завдання. Інструментом діагностики виступають методи та моделі аналізу та прогнозування кризового стану підприємства. Враховуючи різноманіття існуючих підходів, головним завданням стає дослідження підходів з точки зору мож-

ливості їх застосування до діагностики фінансового стану підприємств України (зокрема підприємств виноробної галузі) та оцінити адекватність отриманих результатів.

Результати. Для діагностики загрози банкрутства та визначення його масштабів використовуються різноманітні методи, розроблені іноземними та вітчизняними науковцями. Серед найбільш поширених методів виділяють модель Альтмана, метод Бівера, модель Фулмера та ін.

Досліджено 9 методик та моделей діагностики фінансового стану підприємств щодо можливості загрози банкрутства: 5-ти факторна оригінальна та удосконалена модель Альтмана, модель Таффлера, модель Фулмера, модель Ліса, модель Спрінгейта, R-модель, розроблена вченими Іркутської державної економічної академії, метод Бівера, метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємств Сайфуліна-Кадикова та узагальнена модель, побудована на основі дискримінантної функції [2].

Дослідження проводилося у напрямках: порівняльний аналіз показників, використаних в різних моделях; встановлення придатності показників в моделях на висвітлення масштабу та глибини загрозової ситуації; встановлення можливості використання показників для діагностики кризового стану підприємств України та адекватність вагових коефіцієнтів та граничних параметрів показників; встановлення переваг та недоліків досліджуваних методів та моделей;